

UCHWAŁA

Dnia 16 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Grzegorz Misiurek

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku M. S. i A. S.

przy uczestnictwie A. P., L. P., E. S., Ad. S. i Z. S.

o przysposobienie małoletniego A. S.,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 16 września 2015 r.

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w C. postanowieniem z dnia 6 maja 2015 r.,

"Czy w świetle przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dopuszczalne jest przysposobienie małoletniego z jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez rodziców adopcyjnych poprzez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem?"

podjął uchwałę:

Niedopuszczalne jest orzeczenie przysposobienia z jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem.

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy małżonkowie M. i A. S. wystąpili do Sądu Rejonowego w C. o pełne i nierozwiązywalne przysposobienie małoletniego A. S. urodzonego 27 października 2005 r. O przysposobienie małoletniego w toku postępowania wystąpili uczestnicy postępowania małżonkowie A. i L. P. - dziadkowie macierzyści małoletniego oraz małżonkowie E. i Z. S. dziadkowie ojczyści, lecz jedynie w przypadku nieuwzględnienia wniosku wnioskodawców.

Postanowieniem z dnia 2 grudnia 2014 r. Sąd Rejonowy, po ponownym rozpoznaniu sprawy oddalił wnioski.

Sąd Rejonowy ustalił, że małoletni po śmierci rodziców w dniu 22 lipca 2007 r. wychowuje się u dziadków macierzystych A. i L. P. Kontakty małoletniego z wnioskodawcami - bratem i bratową zmarłego ojca - zostały ustalone postanowieniem z dnia 13 listopada 2014 r. Postanowieniem z dnia 11 grudnia 2009 r. Sąd Rejonowy w C. ustanowił opiekę prawną nad małoletnim i powierzył ją A. i L. małżonkom P. i jednocześnie umieścił małoletniego w ich rodzinie zastępczej, zobowiązując do składania półrocznych sprawozdań dotyczących osoby małoletniego i rachunków z zarządu jego majątkiem oraz sporządzenia spisu inwentarza majątku małoletniego. Zobowiązani wywiązują się bez zastrzeżeń z tych obowiązków. Małoletni ma znaczny majątek pochodzący ze spadku po rodzicach, po których odziedziczył udziały w spółkach prawa handlowego powiązanych personalnie z osobami wnioskodawców i uczestników małżonków M. i A. S. W oparciu o opinię Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego w S. Sąd Rejonowy ustalił, że zarówno wnioskodawcy jak i uczestnicy małżonkowie A. i L. P. posiadają odpowiednie kwalifikacje osobiste do przysposobienia małoletniego, jednak z uwagi na silne więzi emocjonalne małoletniego z dziadkami macierzystymi uzasadnione jest jego pozostawienie w ustanowionej rodzinie zastępczej. Pozwala to na zachowanie naturalnej hierarchii struktury rodziny i naturalnego porządku, co może ułatwić budowanie przez małoletniego realnego i prawidłowego obrazu siebie i bliskich. Stwierdził, że od czasu poprzedniego oddalenia wniosków o przysposobienie małoletniego nie zaszły okoliczności uzasadniające zmianę stanowiska Sądu.

W apelacji od postanowienia Sądu Rejonowego wnioskodawcy wnieśli o jego zmianę przez orzeczenie pełnego przysposobienia przez nich małoletniego A. S. z

jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem ewentualnie uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Do wniosków tych przyłączyli się w swojej apelacji uczestnicy E. i Z. S. wnosząc ewentualnie o orzeczenie pełnego przysposobienia przez nich małoletniego z jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem.

Postanowieniem z dnia 6 maja 2015 r. Sąd Okręgowy przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia powstające w związku z tym zagadnienie prawne, które sformułował w postaci następującego pytania: "czy w świetle przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dopuszczalne jest przysposobienie małoletniego z jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez rodziców adopcyjnych poprzez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem?"

Sklaniając się do negatywnej odpowiedzi na przedstawione pytanie Sąd Okręgowy rozważał także dodatkowo możliwość ograniczenia skutków przysposobienia przez wydanie w sprawie o przysposobienie, na podstawie art. 109 § 1 2 pkt 2 i 3 oraz § 3 k.r.o., orzeczenia o powierzeniu zarządu majątku przysposobionemu ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje trzy rodzaje przysposobienia, a mianowicie: przysposobienie pełne (art. 121 -123 k.r.o.), przysposobienie pełne nierozwiązywalne określane także jako całkowite (art. 125¹ § 1 k.r.o.), przysposobienie niepełne (art. 124 § 1 k.r.o.). Wzgląd na stabilność i pewność stosunku rodzinnego opartego na przysposobieniu, w którym przeważają elementy osobiste uzasadnia przyjęcie istnienia na gruncie prawa rodzinnego zasady *numerus clausus* rodzajów przysposobienia. Możliwy wybór przysposobienia obejmuje zatem jedynie rodzaje przysposobienia istniejące w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Wyłącza to modyfikowanie w drodze rozszerzającej wykładni przepisów regulujących przysposobienie przewidzianych w nich rodzajów przysposobienia, w tym także przez wprowadzenie nowego rodzaju przysposobienia, które polegałoby na jednoczesnym ograniczeniu władzy

rodzicielskiej przysposabiających. Na rzecz sformułowanej tezy przemawiają również cechy właściwe dla stosunków prawnorodzinnych w ogólności, w tym także stosunku przysposobienia, w postaci szczególnej ochrony dobra dziecka oraz charakteru *ius cogens* norm kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Przedstawione stanowisko znajduje odzwierciedlenie w Regulaminie urzędowania sądów powszechnych - rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 249), którego § 223 określa treść wzmianki zamieszczonej w postanowieniu o przysposobieniu odpowiadającej poszczególnym rodzajom przysposobienia określonym w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Przysposobienie jest odpowiednikiem materialnego stosunku rodzicielskiego, zgodnie z art. 121 § 1 k.r.o. przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek jak między rodzicami a dziećmi. Co do zasady stosunki między rodzicami a dziećmi oznaczają pełną władzę rodzicielską. Osoba przysposabiająca nabywa więc automatycznie pełnię władzy rodzicielskiej. Ograniczenie, zawieszenie, czy pozbawienie władzy rodzicielskiej ma charakter wyjątkowy, a ingerencja sądu w charakteryzujące się dużą autonomią stosunki rodzinne może nastąpić w szczególnych przypadkach.

Zgodnie z art. 109 § 1 i 3 k.r.o. jeżeli dobro dziecka jest zagrożone sąd opiekuńczy może powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi. Wydanie zarządzeń w trybie art. 109 k.r.o. stanowi ograniczenie władzy rodzicielskiej, o którym można mówić wówczas, gdy dochodzi do ingerencji sądu w jej wykonywanie powodującej zmniejszenie jej zakresu w stosunku do zakresu określonego w art. 95 § 1 i art. 98 § 1 k.r.o. (zob. m.in. uchwała SN z dnia 17 stycznia 1969 r., III CZP 124/68, OSNCP 1969, poz. 169, postanowienia SN: z dnia 5 maja 2000 r., II CKN 869/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 205 nie publ., z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 845/00, nie publ., z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, nie publ., z dnia 10 maja 2004 r., III CKN 845/00, nie publ., uchwały SN z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 113/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 75 i z dnia 21 października 2005 r., III CZP 75/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 142).

Różnica pomiędzy stosunkiem przysposobienia, a stosunkiem rodzicielskim, oprócz biologicznej, polega przede wszystkim na tym, że przysposobienie można rozwiązać z ważnych powodów, o ile wskutek tego nie ucierpi dobro małoletniego

dziecka (art. 125 § 1 k.r.o.). Postanowienia o przysposobieniu nie można natomiast zmienić ani uchylić (art. 588 zd. 2 k.p.c.). Jeżeli zatem sąd orzekłby przysposobienie połączone z ustanowieniem zarządu kuratora nad majątkiem przysposobionego, to postanowienie takie nie mogłoby być zmienione ani uchylone. W takiej sytuacji, z naruszeniem zasady wynikającej z art. 577 k.p.c., sąd opiekuńczy nie mógłby zmienić rozstrzygnięcia co do powierzenia zarządu majątkiem małoletniego kuratorowi nawet w sytuacji gdyby wymagało tego dobro dziecka.

Przedstawiona argumentacja, rozstrzygająca przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawne nie udziela odpowiedzi na wykraczające poza jego zakres, lecz doniosłe wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczące dopuszczalności wydania przez sąd rozpoznający sprawę o przysposobienie zarządzenia z art. 109 § 3 k.r.o.

Odnosząc się dodatkowo do tej kwestii wskazać trzeba, że sąd opiekuńczy może na podstawie art. 109 k.r.o. wydać każde zarządzenie, jakiego w danych okolicznościach wymaga dobro dziecka. Z treści art. 109 § 1 k.r.o. wynika dyrektywa profilaktycznego działania sądu nakazująca ingerencję w sferę władzy rodzicielskiej już w razie zagrożenia dobra dziecka. Wydanie zarządzenia w tym trybie jest niezależne od rodzaju postępowania, może być ono wydane w każdym postępowaniu dotyczącym dziecka, które prowadzi sąd opiekuńczy. Podjęcie przez sąd decyzji w przedmiocie wydania zarządzenia na podstawie art. 109 k.r.o. jest obowiązkowe, jeżeli zaistniały przesłanki w nim określone i nie zależy od inicjatywy osób zainteresowanych. Od określonego w art. 570 k.p.c. obowiązku wydania z urzędu zarządzenia z art. 109 k.r.o., stanowiącego w istocie postanowienie co do istoty sprawy, nie jest zwolniony także sąd opiekuńczy rozpoznający sprawę o przysposobienie, jeżeli jest to uzasadnione dobrem dziecka. Nie może budzić wątpliwości, że dobro dziecka mającego być przysposobione, polegające na ochronie jego interesów majątkowych, może w pewnych sytuacjach wymagać wydania zarządzenia na podstawie art. 109 § 3 k.r.o. W sprawach dotyczących dzieci szczególne znaczenie ma postulat szybkości postępowania. Na gruncie art. 569 § 2 k.p.c. przypadkiem nagłym, w którym sąd opiekuńczy wydaje z urzędu

potrzebne zarządzania jest taka sytuacja, kiedy chociażby najmniejsze opóźnienie mogłoby narazić osobę zainteresowaną na krzywdę.

Obowiązek szybkiego działania sądu w sprawach opiekuńczych zagwarantowany jest przez art. 7 Europejskiej Konwencji o wykonaniu praw dzieci sporządzonej w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. z 2000 r., Nr 107, poz. 1128). Wynikający z art. 3 Konwencji o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 r. Nr 120/526) stanowiącej część porządku prawnego RP (art. 241 ust. 1, także art. 91 ust. 1 Konstytucji z 1997), gwarantowany w krajowym porządku prawnym także innymi aktami normatywnymi w tym w szczególności kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, nakaz kierowania się we wszystkich działaniach dotyczących dzieci podejmowanych między innymi przez sądy interesem dziecka, jako wartością nadrzędną odnosi się do każdej indywidualnej decyzji stosowania prawa przez sąd zarówno w sferze postępowania jak i wykładni prawa materialnego (zob. m. innymi uchwała SN z dnia 12 czerwca 1992 r., III CZP 48/92, OSNC 1992, nr 10, poz. 179, uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 8 marca 2006 r., III CZP 98/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 158, postanowienie SN z dnia 20 października 2010 r., III CZP 72/10, OSNC 2011, nr 5, poz. 60). Priorytetowe znaczenie dla rozstrzygnięcia rozważnej kwestii zasady ochrony dobra dziecka, odsuwającej na dalszy plan formalizm postępowania, przemawia za przyjęciem, że jeżeli wymagać tego będzie dobro dziecka, sąd może wydać w sprawie o przysposobienie zarządzenie na podstawie art. 109 k.r.o. Zarządzenie takie, wydane po orzeczeniu przysposobienia, uzyska skuteczność z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o przysposobieniu. Takie zarządzenie będzie mogło być zmienione przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 577 k.p.c.

Z tych względów orzeczono jak na wstępie.

(eb)